

Gunnar Wennerberg

BYST AF JOHN BÖRJESON. STOCKHOLM 1897. *I marmor i Nationalmuseum.*

GUNNAR WENNERBERG.

UNGDOMENS TONSÄTTARE OCH SKALD.

AF C. R. NYBLÖM.

Med 8 bilder.

FÖRST några ord till dig, ärade gamle vän! Du undrar utan tvifvel storligen hvad nu står på, då du så här oförhappandes öfverfalles med ett

öppet bref i en känd tidskrift af en, som du aldrig gjort annat än godt. Hvarför skall din sena ålders »otium cum dignitate» störas af en närgångenhet, som du

allra helst torde vilja vara kvitt? Jag anser mig därför skyldig att först förklara, huru det kommer till, att jag sitter här och talar offentligt till dig och om dig. Utgifvaren af »Ord och Bild» har, till minne af dina nyss fyllda åttiotvå år, gärna velat pryda sin tidskrift med din bild och därtill foga några ord om dig själf af någon, som han ansåg känna dig sedan gammalt i musiskt hänseende. Och jag har icke kunnat lämna detta tillfälle obegagnadt att säga dig och denna tidskrifts läsare, hvad du varit för ungdomen, särskildt studentungdomen, såsom tonsättare och skald, eftersom jag sedan mera än ett halft sekel känner dig såsom sådan och beundrat de skapelser, som varit de egendomligaste och mest personliga uttrycken för ditt snille, med hvilka du fångslat flere generationer af unga och gamla och hållit dem kvar genom ordets och tonernas makt. Förlåt, att jag uttalar min uppfattning fritt och osminkadt. Jag vill tala som en gammal student om en ännu äldre.

* * *

När Gunnar Wennerberg blef student i Uppsala år 1837, var jag endast fem år gammal, men några år senare, kan jag säga, visste jag, hvem han var. Det vill säga: jag kände icke hans namn, men jag hade observerat den länge, smale, tjuguårige studenten. Han vandrade icke sällan S:t Persgatan fram, där jag då dvaldes, och jag kunde ej undgå att fästa mig vid hans utseende, med blekt anlete, långt hår, egendomlig hatt, fotsid öfverrock och händerna med käppen på ryggen. Jag hade läst en barnbok med kolorerade planscher, där i ett hem med flere barn uppträdde en främling, en polack, som var omgjuten af ett mystiskt skimmer och starkt inverkade på min fantasi. Alldeles ofrivilligt antog han för mig den unge studentens form, och denne

kallade jag sedan alltid, när jag såg honom, »polacken».

Då jag sedan kort efteråt, år 1840 i september, intogs i Uppsala katedralskola och skulle pröfvas, om jag hade sångröst och öra, infann jag mig på kallelse hos skolans sånglärare magister Anders Sidner. När jag inträdde i hans bostad, ett stenkast från mitt eget hem, fann jag honom sittande vid pianot med noter framför sig och vid hans sida — hvem? Jo, ingen annan än »polacken». Jag måtte ha afbrutit en musikkonferens och var troligen mindre välkommen. Själf var jag så förskrämd af det oväntade mötet, att jag endast med svårighet kunde träffa de toner, som af läraren anslogos på pianot. Emellertid blef jag approberad. Detta var mitt första möte med min blifvande vän.

Men det var icke det enda under skoltiden. Sidner aflöstes efter ett år såsom sånglärare af Jakob Axel Josephson, som till första läsårets afslutning lät oss skolgossar inöfva ett par motetter af Palestrina — hvilka jag sedan återfunnit i »Zion» —; men då vi endast kunde svara för sopran och alt jämte några tenorer och basar ur de högre klasserna i skolan, fick sångläraren fylla dessa stämmor med sina studentvänner, och bland dem minnes jag Gunnar Wennerberg, Daniel Hwasser och Rudolf Wallin, operasångaren. Ännu en gång förde musiken »oss» tillsammans: det var våren 1842, då Josephson beredde sig till sin långa utrikes resa och tog afsked af Uppsala med att å stora Gustavianum gifva en konsert med delar af Händels oratorium »Messias». I den stora kören voro äfven några skolgossar instuckna bland de kvinnliga altarne, och en af dem var jag. Bland basarne stod Wennerberg med den tidens bästa studentsångare. I förbigående nämnes, att jag af en händelse äfven var vittne till den scen från

majfesten 1843, som Wennerberg omtalar i inledningen till Gluntarne, då han första gången fick syn på »Juvenalerna». De sutto i aftonskymningen med röda toppmössor på hufvudet kring en flammande brylå och sjöngo kören »Se purpurskyn» ur »Preciosa». Såsom det heter i första Glunten:

»Det var uppslaget till ett åttaårigt dundrande kalas!»

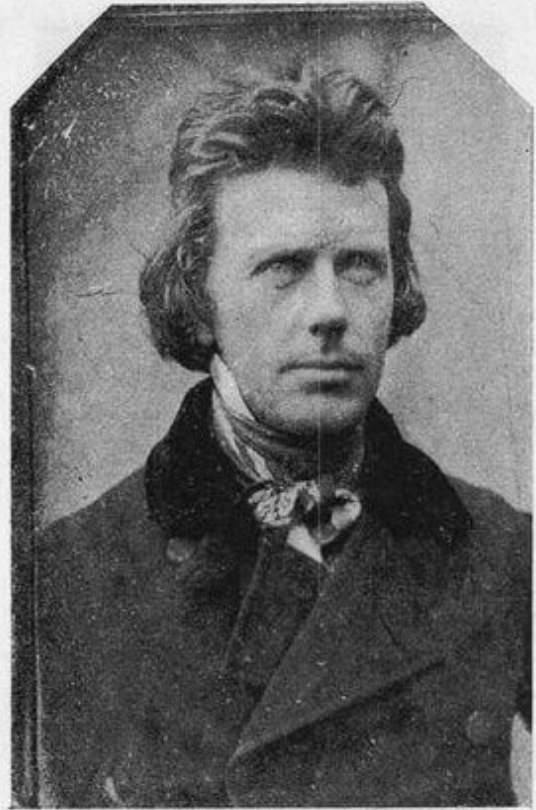
det vill säga till »Gluntarne» och det, som med dem hade gemenskap. För mitt minne står den lifliga scenen i den dunkla talldungen vid Eklundshof som en af de egendomligaste bilder jag skådat i mina pojkår.

Kort därefter började Wennerbergs samlif med och produktion för den lefnadsglada studentkretsen, nämligen trior och duetter, men samtidigt också hans allvarliga tondiktning för det stora allmänna studentlifvets patriotiska och frihetstörstande stämningar under de år, som föregingo och efterföljde revolutionsåret 1848, då Wennerberg och Nybom med flammande dikter och toner gäfvö uttryck och lyftning åt ungdomens förhoppningsfulla drömmar.

Den förste af dessa senare, som jag då lärde känna, var »Frihet bor i Norden», som i femstämmig kör öfvades på Gustavianum af »Allmänna sången», såsom studentsångföreningen den tiden kallades. Öfningarna åhördes af packadt auditorium. O, hvilka känslor af hänförelse och dådlust dessa toner väckte, och hvilket musikaliskt frosseri det var, när man en gång själf fick vara med och sjunga sången, och framför allt fick deltaga i tredje tenorstämman, som i de stora, breda ackorderna näst före slutet »gjorde susen» vid orden:

Mannamod i nöd,
Frihet eller död!

Sedan kommo slag i slag: »Stå stark, du ljusets riddarvakt», till Nyboms ord;

GUNNAR WENNERBERG. DAGUERROTYP. I BÖRJAN AF 1840-TALET.

»Framåt, framåt på ljusets bana», »Hur länge skall i Norden den döda fred bestå?» och »O Gud, som styrer folkens öden» samt »Trummarschen», äfven till ord af Nybom.

Det var i sanning upplyftande att se och höra den hänförelse, hvarmed dessa studentkörer mottogos, när de öfvades och först utfördes af »Allmänna sången». Det var som om ett nytt lif inom studentvärlden hade begynt, som om nya ideal blifvit uppställda att lefva för, och denna hänförelse, hvars första frukt var de stora konserterna 1848 till förmån för de sårade i Danmarks kamp mot Tyskland, och som slog ut i ändå rikare blom af samma anledning 1864, har ännu i den dag, som är, knappt förlorat något af sin gamla kraft, då vi få tillfälle att höra de unga rösterna med öfvertygelsens eld i föredraget sjunga Wennerbergs stolta, så äkta svenska och i alldeles särskild mening uppsaliensiska körer. Denna egendomliga utveckling af den uppsaliensiska

GUNNAR WENNERBERG. STOCKHOLM 1848.

studentsången, som grundlades af gamle Hæffner och fortsattes af Nordblom, Geijer, Tullberg och Josephson, nådde höjdpunkten af storslagenhet, skönhet och popularitet med de nu berörda sångerna, till hvilka jämte några nyare sådana af senare datum jag längre fram skall återkomma.

Men vi återgå till den »historiska tråden». Nästa steg i min bekantskap med Gunnar Wennerberg var en stor konsert å Carolina Rediviva i Uppsala till förmån för de nödlidande i Lidköping efter en stor eldsvåda 1848. Bland de uppträdande var Wennerberg, själf son af den hemsökta staden. Hvad han föredrog lefver ännu alldeles klart för mitt minne. Han sjöng några spanska visor, bland hvilka en, »La Cigarrera» följt mig genom lifvet.

»De mi nombre ya el mundo está lleno
y me llaman el sol de Madrid»,

börjar den, efter hvad jag sedan inhämtat ur en samling här i landet utgifna

spanska visor med musik: det var det första och det bästa jag hört i den genren. Jag visste icke, att »Magistern» var en verklig solosångare, och jag fann i honom en perfekt föredragande af karaktäristiska visor. Lika ypperligt sjöng han sin egen sättning till Göthes »Zigeunerlied» och »Tösa på Svältera», som då var ny. Men höjdpunkten blef utförandet af ett par »Gluntar», nämligen »Solnedgång i Eklundshofsskogen» och »Gluntens flamma», hvarvid den verkliga »Glunten», Otto Beronius, sjöng basstämman och Eugène Stedingk ackompanjerade. Det var första och sista gången jag hörde de genuina personerna utföra de just då af ryktet bebådade skildringarna ur den tidens sorglösa studentlif. Intrycket var obeskrifligt. Den enda af dessa sånger, som då dunstat ut till och med i skolpojkvärlden, var den sista: »Ack, hvad vårt lif är eländigt!», som jag och mina kamrater gnolade på bitida och sent, under det vi bara suckade efter mera. För mig var detta uppslaget till ett, minst sagdt, fyratioårigt »dundrande kalas», ty så länge har jag fortfarit, mest bland »Orfei Drängar», att utföra »Magisterns» parti med många olika basar såsom »Glunten», och vi sökte alltid utföra dem så, som vi visste att tonsättaren ville ha dem tolkade. Detta tolkningssätt, hvartill det nämnda första åhörandet gaf uppslag, fingo vi approberadt vid ett personligt möte med kompositören och skalden själf i det nyss antydda sångsällskapet O. D. i februari 1856. Vi hade en afton vår vanliga sammankomst å Södermanland-Nerikes nationssal i Uppsala: den var då belägen uppe i den gamla Observatoriebyggnaden vid Svartbäcksgatan. Midt under sångöfningen, som leddes af Josephson, inträdde i vårt lag de mest kärkomna gäster, Gunnar Wennerberg med gamla professor Israel Hwasser och hans bror-

son Daniel Hwasser samt den riktige »Glunten», Otto Beronius. Det blef en fest utan like. Först och främst fingo vi Wennerberg inskrifven i vårt album såsom medlem af sällskapet, och därtill fingo vi höra honom sjunga. Den sång, med hvilken han starkast grep oss, var folkvisan om »Per Svinaherde». Så har aldrig någon uppträdt i den sången, med en enkel, men talande handling, som lifslevande visade, huru kungasonen växte upp ur svinaherdens låga sképelse. Efter det föredömet har den, som nu berättar detta, sjungit samma visa mångfaldiga gånger och i olika kretsar — men att uppnå den gamle sångarens obeskrifliga majestät i slutstrofens: »Jag är den störste konung, som på jorden mände gå» var alltid ogörligt. Samma afton fingo de två, som i sällskapet uppehöll gluntsången, af hvilka basen var den härlige sångarehumoristen Henrik Wennerqvist, stockholmare († 1879), föredraga några stycken, hvilka vunno gillande af mästaren själf. För den tjänstgörande »Magistern» var den dagen en verklig minnesdag genom den personliga bekantskap jag då ernådde med den frejdade, ej långt förut öfver hela landet firade tonsättaren och skalden.

Det anförda torde ådagalägga, att Wennerberg äfven i afseende på sång-exekutionen hade en betydelse, som är värd att uppmärksammas, emedan den haft inflytelse på hans förmåga att skriva väl för sångstämmorna.

Under 1850-talet var han helt säkert favoritkompositören här i landet. Orsakerna därtill voro många. Främst berodde detta på den framgång »Gluntarne» hade. Ett sådant skaldskap i förening med en sådan tonsättareförmåga hade man förr icke sett. Man fann visserligen någon jämförlighet med Bellman, och nekas kan icke, att likheter finnas, såsom i sammansmältningen mellan ord

GUNNAR WENNERBERG PROMENERANDE I PARIS.
BLYERTSTECKNING AF G. BRANDELIUS.
Tillhör professor C. R. Nyblom.

och musik, i formens lätthet och naturliga ton, i blandningen af ren komik med humor af alla slag, ända till tragiskt patos, i det dramatiska draget och icke minst i den lyriska känsligheten för naturen och det fina sinnet vid målningen af hennes behag. Jag hade så när glömt det bacchanaliska lynnet på vissa håll. Men skillnaden är dock betydlig; ty hos Wennerberg framträder lika mycket kompositören som skalden, under det att Bellman, som bekant, blott sällan själf skrivit sin musik. Dessutom består denna hos Bellman endast i lyriskt strofiska vismelodier, i motsats till den dramatiska, genomkomponerade tondiktning, som i »Gluntarne» förekommer i de sju största numren och som lät oss unga den tiden rent af känna ett varsel om en blifvande

dramatisk tönkonstnär. Däraf blef ju intet, emedan den på svenskt vis mångbegåfvade mannen öfvade musernas värf endast vid sidan af andra för hans lif nödvändiga sysselsättningar. Man har därför från förnumstigt kännarehåll om honom ifrigt upprepat ordet: dilettantism, — i min tanke med orätt, så länge det gäller de arter af komposition, vid hvilka jag här velat fästa mig. Ty för allt detta, som gällde ungdomen, vare sig det var visor för en röst eller duetter eller trior eller kvartetter och körer, räckte icke blott hans musikaliska begåfning till — den hade med vederbörlig skolning kunnat göra storverk, och den räckte nu till så mycket mera, som dessa arter, enligt min tanke, voro just de, som bäst uttryckte hans anlag, — utan det gjorde äfven hans nästan på egen hand idkade studier af harmonilära och kontrapunkt, i synnerhet efter de gamle italienarne samt Bach och Händel, med hvilkas hjälp han gaf musikalisk dräkt åt sin medfödda idériakedom och melodiuppfinnning. Det var i synnerhet dessa senare egenskaper som slogo an på alla. Då därtill kom, att han i »Gluntarne» så till vida höjde sig öfver Bellmansvärldens figurer, att de personager han framställde voro studenter, — hvilka just på 1840-talet ådragit sig uppmärksamhet i landet genom friskare idéer och åsikter, klarare uppfattning af sin samhörighet med landets öfriga barn samt en något mera hyfsad lifsglädje och en humoristisk uppfattning af sådant, som förr oftast behandlades med knytnäfvorna — var det klart, att man skulle jubla öfver dessa bilder, i hvilka mången fann en återspeglung af sina egna oförgätliga Uppsalaår. Det märkvärdiga är, att de sjöngos icke blott af verkliga eller före detta studenter utan af allt slags folk öfver hela Sveriges rike. Så har det i viss mån fortfarande ända till seklets slut, om också själf-

va den akuta gluntfebern längesedan gått öfver. I detta hänseende ha de liknat Bellmanssångerna: de ha, från att sjungas af alla, på bättre eller sämre sätt, öfvergått till att utföras af sådana sångare, som förstått att gifva dem i riktig anda och ton. Och de ha icke stannat endast inom vårt lands gränser — de ha sjungits äfven i Norge och i synnerhet i Danmark, hvilket är ett godt vittnesbörd för deras allmänt mänskliga karaktär. En vän har berättat för mig, att han en sommarförmiddag vid Charlottenlund norr om Köpenhamn hörde ur en barack ljuden af »Gluntens vigilans», utförd af två kvinnoröster, af hvilka hvilka den ena på det kostligaste sätt sjöng basen!

I det sagda har jag mest afsett musiken, men texten är icke det minst beundransvärda i denna förening af de båda systerkonsterna. Äfven häri kunna vi finna en viss öfverensstämmelse med Bellman. Bellman är utan tvifvel den störste versvirtuosen inom vår litteratur; språket formar sig som ett mjukt vax under hans hand och smyger sig beundransvärdt efter den valda melodien. Det samma är i föga mindre grad fallet i »Gluntarne». Det är för mig ganska tydligt, att det förstfödda i alstringen, åtminstone i de flesta fall, är musiken, och författaren har sålunda haft att likasom Bellman lämpa sin text efter tonernas rörelse. Ledigheten i denna formning är lika beundransvärd i meter som i rim, ja, kanske allra mest därför, att diktning, ordval och ordföljd äro tagna ur den vanliga hvardagsprosan, uppblandad med »studentslang», här och där höjande sig till fin lyrik, när stämningen fordrade så. Det är i denna blandning af högre och lägre element som humorn starkast framträder; det är däri författarens genialitet ger sig vackrast tillkänna, och i detta det språkliga uttryckets lef-

vande skiftning ligger den makt fördold, som äfven förmår höja den kanske någon gång banala musikformen, och som starkast griper ett oförvilladt, af hänförelse mera än af kritik vägledt ungdomligt sinne. Åtminstone gick det så med oss unga för några och fyratio år sedan, och mången torde kunna vittna, att så

Till dessa räknar jag den första: »Minns du, hur ödet oss förde tillhopa adertonhundra och trettiosju?», som har sin egen märkvärdighet däri, att den af sångsällskapet O. D. upptagits bland dess fest-sånger under namn af »Stora glunten», som alltid sjunges vid samkvämet efter den årliga vårkonserten. Sångarne pla-

GUNNAR WENNERBERG. KÖPENHAMN 1850.

går det ännu, när de föredragas med det rätta studentsinnet, som är den känsligaste barometer för både den lustiga och den allvarliga stämningens hög- och lågtryck.

Att särskildt på objektiva grunder framhålla olika sånger, torde vara onödigt, då hvar och en har sina favoriter. Jag kan endast angifva några af mina.

cera sig i skjortärmarne kring det långa bordet, med tenorerna, som sjunga »Magisterns» stämma, på ena sidan, och basarne, som sjunga »Gluntens», på den andra; slutskålen i hvarje strof för »de framfarna år», »det löpande år» och »de kommande år» utföres med en viss högtidlig hänförelse i skilda stämmor, stående, vid glasens klirr. Den väcker all-

tid hög stämning, och det slår aldrig fel, att den »kniper» ej blott dem, som första gången äro med, utan äfven de »äldre drängar», som varit med om den många gånger. Vidare: »Glunten blir juvenil», som verkar storartadt i både anläggning och utförande; »Uppsala är bäst», som, sjungen i riktigt raskt tempo, nästan »presto», och med vederbörlig uppsluppenhet i återgifvandet af orden, gör en makalös effekt, i synnerhet genom upprepandet för hvardera strofen af den kostliga tvåstämmiga refrängen. Äfven »Gluntens moster» — »hon, som bor på Dragarbrunn», liksom jag själf gjorde — är dråplig. Ett sant mästestycke med dramatisk hållning och äfven lyckade melodier af älskvärdt parodisk art är »Misslyckade serenaden», — en fullständig liten operettscen. »Gluntens vigilans» och »Gluntens flamma» höra till de tacksammaste och roligast gjorda sångerna, liksom de äfven lämpa sig för ett måttligt dramatiskt föredrag, i motsats mot »Solnedgång i Eklundshofsskogen» och »Slottsklockan», som äro mera rent lyriska. Till de högst stående hör »Kväll på kyrkogården», med vackra lyriska partier, men därjämte äfven dramatiska pointer, såsom i »Magisterns» lifliga skildring, huru det skulle bli, om »Glunten» helt plötsligt dog af slag, genomförd med en humor, som gränsar till tragik. En blandning af utmärkt naturlyrik och burlesk verklighetsteckning möter oss i »Examenssexan», och en dramatisk bild af ypperlig verkan är »Afskedet vid Flottsund», där vänskapens patos stiger till sin höjdpunkt i skilsmässans stund. Jag har här framhållit en del af dem, som jag bäst känner, emedan jag oftast varit med om att utföra dem, men förnekar därmed icke, att många af de ej nämnda ha sina särskilda förtjänster, till exempel »Vårfantasierna», »Harpospelet på Scyl-

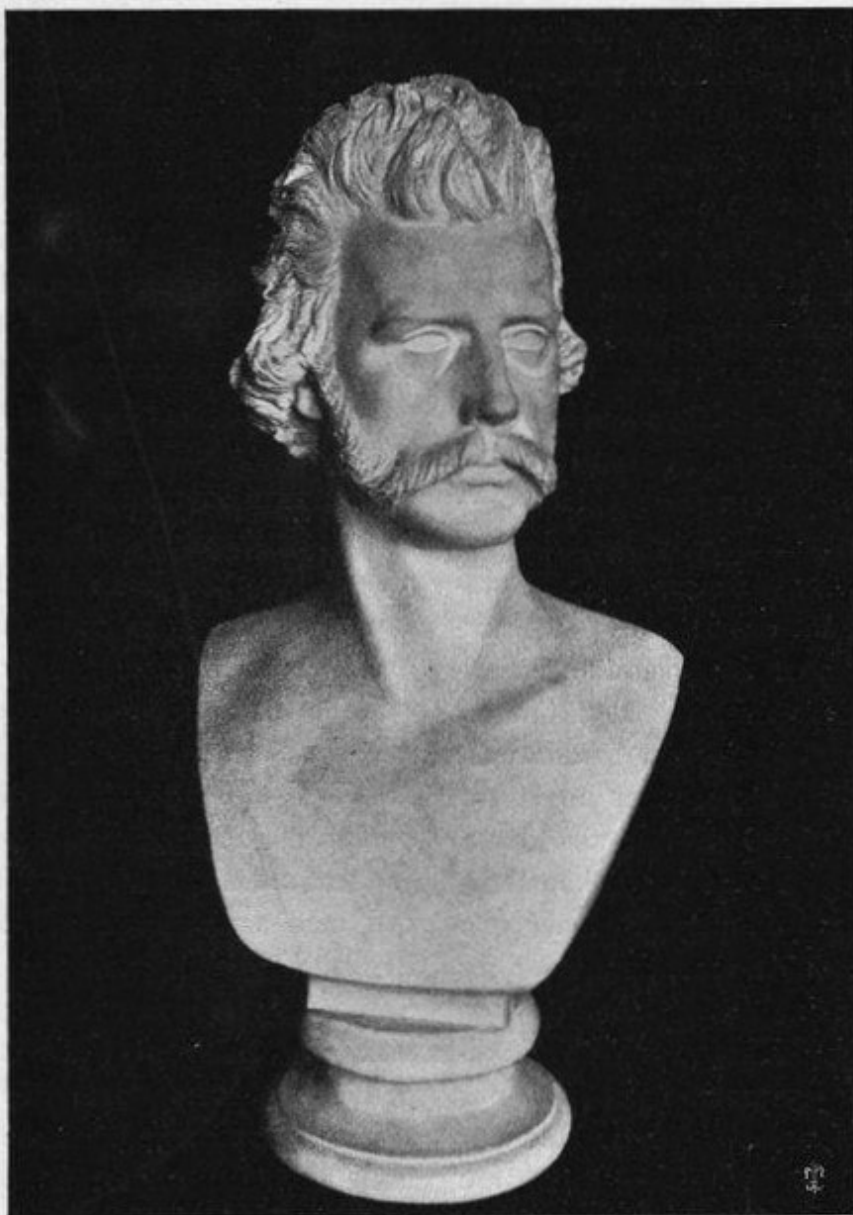
la», »Nattmarschen», »Vid brasan» m. fl. Min tro är, att dessa sånger komma att fortleva och äfven att kanske upplefva en »seconda primavera», en ny vår, alldeles som Bellmans bästa visor. Men de komma då att ännu strängare än hittills fordra uppfyllelsen af författarens egna ord i inledningen om föredragningssättet: »Hvad de fordra för att vara, hvad de vilja vara, är känslans och uttryckets sanning, sådan denna älskar att visa sig i hvardagslag bland förtroliga vänner.» Såsom ett märkligt och tidigt instämmande i hela den svenska allmänhetens dom påminnes här därom, att Svenska Akademien år 1850 tillerkände Wennerberg kungliga priset, midt under det »Gluntarne» voro under utgifning, och att han samma år kallades till ledamot af Kongl. musikaliska akademien.

Till samma art som »Gluntarne» höra äfven de buffatrior, som af författaren kallas: »De Tre». De äro till och med äldre än duetterna. Man hade bland »Juvenalerna» börjat med att äga en mindre kör, under det medlemmarnes antal var omkring fyratio. Men då genom aflagda examina antalet minskades, gick äfven sångarnes nummer ned till sex och till fem; snart fanns blott en kvartett, och så en trio, för hvilken dessa trestämmiga sånger skrefvos (1846—48), för att sist sluta med duetterna mellan baryton och bas, »Magistern» och »Glunten».

En trestämmig sats hör till de svårare uppgifterna inom denna art af musik, särskildt som de utförande icke ha att stödja sig på ackompanjemang af något slag, ja, icke ens ha den fördel, som tillhör en violintrio, där hvarje exekverande emellanåt kan frambringa flere toner samtidigt och således ibland rätt rik harmoni kan åstadkommas. Här kan man naturligtvis ej höra mera än tre toner

på en gång, hvadan det ligger stor svårighet i stämföringen, att icke det hela skall låta allt för tunt, tvunget och enformigt. Det klassiska exemplet på ett sådant kompositionssätt ha vi inom vår musiklitteratur från äldre tider i Du Puy's berömda trio, »Agander, Pagander och

konkreta namn, underligt nog af vallo-niskt ursprung, »Mineur», »Miltopé» och »Hubenette», hvilket särskildt gjorde sig mycket lustigt vid de tre olika skålar-ne i »Gräl och väl». De tryckta sångerna äro nio, men de tre mellersta hänga samman som tre akter i ett litet musik-

GUNNAR WENNERBERG. BYST AF J. P. MOLIN, ROM 1852. I marmor i Nationalmuseum.

Winberg», som under 1850-talet sjöngs i O. D. samtidigt med att Wennerbergs buffatrion blefvo kända. Där sågo vi dem i deras första form, innan de i vissa fall retuscherades för tryckning. Då hette »de tre» icke A. B. och C., utan de hade, åtminstone i en del af sångerna,

drama, och de utgöra nog också kulmen inom denna genre. För resten äro de flesta i hög grad roliga, såsom: »Nå, flickor, släpp in oss!», där tonerna så förträffligt motsvara både smeksamt insinuerande och brutalt våld. Likaså den sprittgalna, af öfverdådig lifslust sprutan-

de: »Här skall valsas!»; så äfven »Daniel», och till och med »Pirum», hvars till fräckhet gränsande frihet i orden får sin rätta mening genom tonernas dityrambiska »Schwung».

Men de passa ej i salongen. Vid efterspelet i ett gladt lag göra de sin rätta verkan, och de ligga, liksom allt hvad Wennerberg skrifvit, bra för en något omfattande röst. Det var i yngre dagar en charme att sjunga dem tillsammans med en så musikalisk tenor som Frithiof Rydén och en så god bas som Jacques Kinberg. »Heu, Troja fuit!»

Detta var den humoristiska sidan af Gunnar Wennerbergs begåfning och alstring, sådan den lefver i minnet hos en gammal vän af hans sångmö. Men jämsides med denna strömfåra, som i spegelbild återgaf högt och lågt i det sorglustiga gemytets skiftande lynne, gick en annan klarflytande rännil från Kastalias källa, som lät oss se ned i hans hjärtas djup och som återspeglade människans ljusaste ledstjärnor, kärlek, ömhet, vänskap, trohet, frihets- och fosterlandskänsla, minne och hopp, samt högst tro och förtröstan på Gud. För alla dessa människans högsta och bästa känslorörelser hade hans lyra uttryck i toner och ord. De framträdde mest som visor för en röst, men ibland äfven som duetter, trior och körer. Klarast äro de verkliga visorna, speglingar af hans inre, när både toner och ord voro hans. Han hör nämligen i det hela till de tonsättare af äkta svensk art, som skapat både text och musik. Bellman kan ju sägas ha börjat det med en och annan af sina sånger. Men den första egentliga representanten för denna dubbelbegåfning och den, som äfven står högst i tanke- och känslodjup samt i stor verkan med enkla medel, är Erik Gustaf Geijer, hvars föredöme utan tvifvel verkat på Wennerberg, likasom det äfven gjort på Geijers

båda efterföljare, Adolf Lindblad och Jakob Axel Josephson. Men den, som med bästa *poetiska* begåfning i samklang med vackra tonbilder kommit Geijer närmast, är nog Wennerberg. För öfrigt har denne i sin allvarliga tondiktning icke försmått att gå till andra skalder för att kläda deras dikter i tonskrud.

Då jag nu i korthet vill påpeka några exempel, håller jag mig helt naturligt till dem, som jag bäst känner, emedan jag utfört dem. Jag gjorde tidigt bekantskap med dem under mina fyra första studentår i Södermanland i början af 1850-talet. Det var de tre första häftena, som då utkommo och hälsades med glädje på alla håll. Så till exempel inledningssången »Till tonerna» med sin canonimitation af det vackra sångtemat, en värdig ingress till dessa sånger. En viss Geijer-stil röjes i »Hvardagslif» (»Nog minns jag mig och en annan vän»); men en äkta Wennerbergare är »Den fader- och moderlösa visan», skär och späd som en vårblomma, hvilken enligt sägen fått sitt namn däraf, att den tillkommit genom någon kollaboration med den ädla sångerskan fröken Ava Wrangel, sedan gift med artillerimajoren J. af Geijerstam, hvilka bägge hörde med till fru Malla Silfverstolpes societet i Uppsala. Likaså visan: »Så skiljas vi åt och träffas igen» och alla de visor, som diktats till »H.», såsom »Säg att jag kommer», »Susande vind, som far af mot norden» och framför allt: »Tusen sinom tusen sippor», med sitt hänförda slut. Hit höra också några duetter: »Du är min» och »Du bist mein Mond» samt den, som jag tror, äldsta af dem, »Gondolieren», som ger ett slags exotisk praktbild från Venedig. Den var tidigt ute i världen i afskrifter — den tiden skref man af noter! — och jag minns, huru jag var med och sjöng den redan 1851 och kände naiva rys-

ningar, när stycket i midten gick öfver från f-dur till dess-dur och b-moll.

Mera realistiskt målande voro andra romansartade tondikter, såsom den friska och vackert folkliga »Fiskaren från Kinnekulle», samt »Vallflickan» och förnämligast »Tösa på Svältera», som i början af 1850-talet var så populär, att den till och med på en musiksoaré föredrogs af den italienske sångaren Chiaffei, som med Foronis italienska trupp kommit hit till Stockholm, stannade här någon tid och lärde sig svenska. Det fosterländska utslaget inom denna sfär var soldatvisan: »För frihet, fädernesland och kung», som jag hört sjungas ännu för ett par år sedan och som jag tog mig den djärfheten sätta fyrstämig för Upplands nations sångkör, då jag som student hade uppdrag att vara dess anförare.

Bland visor till ord af andra skalders påminner jag om Runebergs »Sof, oroliga hjärta, sof!»; om Tegnér's »Jätten», som ibland sjungits i Uppsala af unison baskör, med ackompangemang af basuner; om Göthes »Ziguenerlied», som jag redan nämnt; om visor af dansken Ingemann, såsom den stort anlagda »Djævelsklokken», som jag många gånger sjungit, och den älskvärda duetten »Tidt smiler jeg og maa dog gjerne græde», grefvinnan Agnes Hamiltons (f. Geijer) favoritsång, i hvilken jag ofta sekunderade, samt de båda romanserna af Rückert, den fantastiska »Kaiser Barbarossa», som jag en tid svärmade för, liksom ock för »Blücher», hvars kärft kraftiga tonsättning jag älskade. De flesta af dessa höra dock numera till minnets värld.

Men det skulle nästan kunna sägas, att Wennerberg i denna art af äkta lyrik nådde höjdpunkten med sina allvarliga trior eller serenadtrior, såsom vi kallade dem. Åtminstone fyllde de oss, då vi sjöngo dem, med en alldeles säregen,

Fot. H. Osti, Uppsala.

GUNNAR WENNERBERG. I BÖRJAN AF 1880-TALET.

sällspord njutning, bestående i en känsla af att vi likasom själfva improviserade dem under utförandet — så lefvande och obeskrifligt träffande uttryckte de just hvad vi själfva kände och upplefde. Ingen svensk skald har i det hänseendet så helt och hållet varit ungdomsskalden, studentskalden både i lust och nöd, eller åtminstone den sjungande, i toner svärmade ynglingaskarans skald som Gunnar Wennerberg. Jag kan ännu på gamla dagar känna, hvad jag kände på 1850-talet, då jag med förste tenoren, Jonas Widén, den oupphunnne rösttjusaren, och någon af de goda basar vi då hade fick stämma upp någon af dessa favoritsånger. Och det behöfdes en sådan tenor som den nyss nämnde, ty ett par af dessa trior gingo upp till höga c, som Widén tog med den skäraste bröströst utan minsta ansträngning. Så var förhållandet med den första af dem, som föll i våra händer: »O, säg mig, hvar är du, som jag

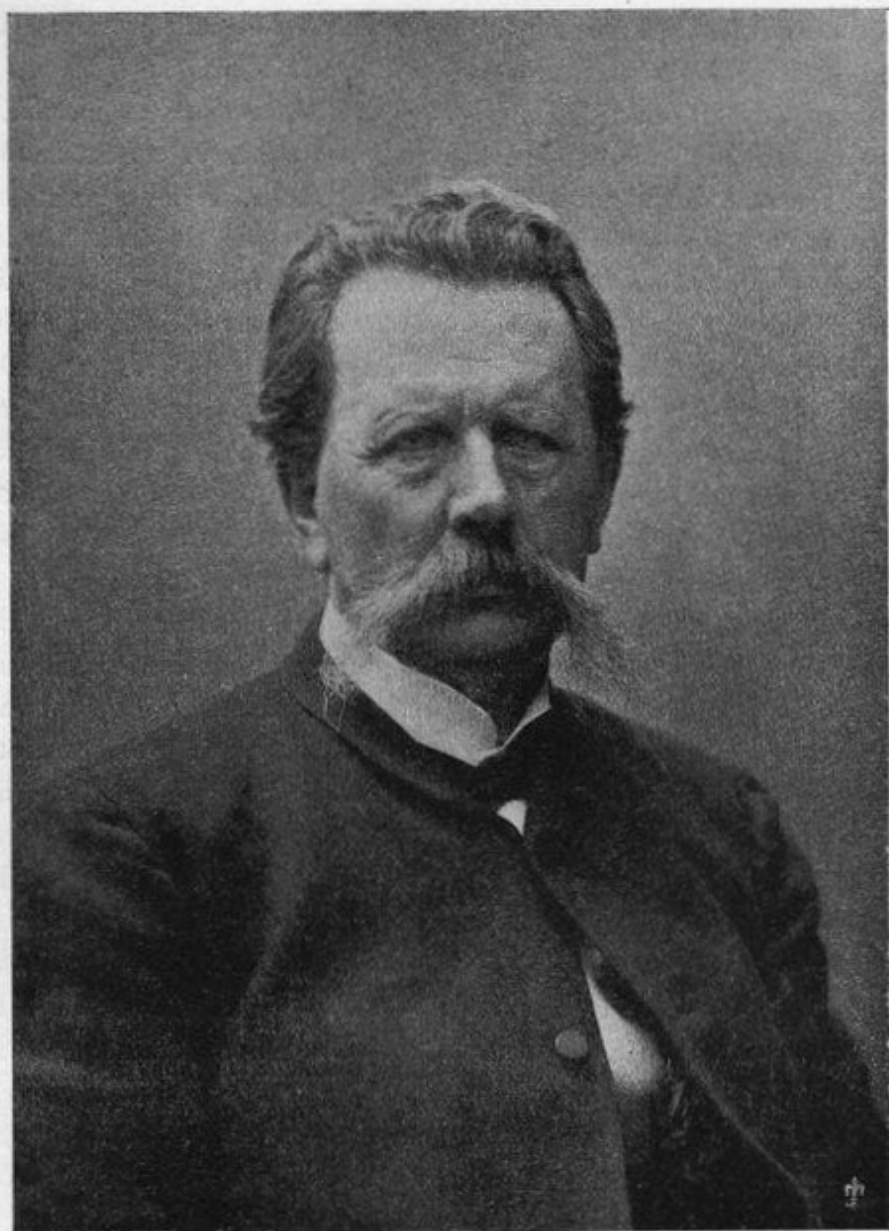
haft så kär?» — alla unga flickors för-
tjusning, och i en af de senare, som blef
vårt eget så kallade »lifstycke», nämligen
»Minns du den gången?», som än i
dag kan locka fram tårar, bara man tän-
ker på den — en af de innerligaste
svenska sånger jag känner. För öfrigt är
det omöjligt att gradera de andra fem i
detta — jag hade så när sagt — heliga
sjotal. Ty »O, se ej så med tårfylldt
öga i nattens dunkel till mig ner»,
äfven, åtminstone den tiden, kallad
»Astræa», kommer de nämnda bra nära,
om också det vågade slutet fordrar sto-
ra och säkra ytterstämmor; äfven »O,
hur fridsamt, o hur stilla», den lilla vackra
visan om stjärnorna, som ej finnes inta-
gen bland Wennerbergs smådikter, för-
svarar sin plats. Den egendomliga som-
maridyllen, »Ack, hvilken härlig dag,
hvilka solbeglänsta fält och ängar», före-
drogs aldrig utan en viss känsla af fridfull
skogsandakt, särskildt med det ur en vall-
visa lånade: »Tulu i skogen!» Och så sist de
två serenadstyckena, »Godnatt, godnatt,
min lefnads klara stjärna», som af alla
studentvisor i denna art afgjort var en
af de allra finaste, endast besegrad af
den sista bland de sju, »Darrande ton»,
praktsången, som börjar med hexame-
ter — modern serenad på Homeros'
versslag! — och slutar i form af en an-
tik körstrof, men båda klingande af en
fullt romantisk berusning, som alltid hän-
förde de sjungande ungdomarne. Jag
återgifver helt enkelt mitt intryck; jag
har ej hört sången på öfver trettio år.

Sista gången jag var med och sjöng
dessa trior var i Paris hösten 1861. Jag
hade redan som resestipendiat vistats i
Paris några månader, då jag en vacker
hösteftermiddag helt plötsligt i Jardin du
Palais Royal stod inför Gunnar Wenner-
berg, då stadd på studieresa för ordnan-
det af det blifvande Nationalmuseum
och dess samlingar. Hvad som sam-

manförde oss, var hans hälsning från
en gemensam väninna, skaldinnan Tekla
Knös. Detta gaf för mig uppslag till
många veckors glädje. Naturligtvis träf-
fades vi ofta tillsammans med de konst-
närer, som då vistades i Paris. Särskildt
sammankommo vi nästan hvarje vecka
på en bestämd afton i en stor atelier
långt bortom Madeleine-kyrkan, hvilken
annars likasom betecknade en af det ci-
viliserade Paris' ändpunkter på den ti-
den; den låg i ett hus vid Rue de la
Bienfaisance, fem trappor upp, där dåva-
rande akademistipendiaten August Malm-
ström mottog en liten svensk förening,
bestående, utom af värden, af skulptören
Frithiof Kjellberg, målarne löjtnant Gustaf
Brandelius och friherre Alexander Rud-
beck, med. doktor John Björkén, opera-
sångaren Oscar Stenhammar, före detta
studentsångare, samt Gunnar Wenner-
berg och undertecknad, och kanske till-
fälligtvis någon mera, som jag nu ej
erinrar mig. Vi tre sistnämnda voro
sångare, och hvad var då naturligare än
att vi sjöngo dem af triorna, som kunde
åstadkommas. Stenhammar var tenoren,
jag fick öfvertaga basen, och kompo-
nisten sjöng mellanstämmen efter min
uppteckning. Jag har ännu i behåll en
sådan lapp med notsystem och stämma
utförda i blyerts; men det märkliga med
den lappen är ett på dess andra sida
befintligt porträtt af tonsättaren, sedd
från ryggen, sådan han tedde sig van-
drande på Paris' gator, ur minnet ut-
fördt af Brandelius. Det är den förr
nämnda trion »O, hur fridsamt, o, hur
stilla» som där upptecknats; men för-
hållandet var det samma med de andra
trior, som vi vågade oss på. Det behöf-
ver knappast sägas, att sången behaga-
de den lilla krets, som samlats där i
höjden kring den första upplagan af
Malmströms »Bråvallaslag». I den ofant-
liga dukens nedre kant låg en stupad

kämpe, som var föremål för allmän bitterhet, emedan den karl, som legat modell för den, slutade sina séancer med att tillgripa en bättre rock från konstnären. Ej under, om vi längre fram på natten, då vi med full hals alle man skrä-

lösa uppteckning om Gunnar Wennerberg, sådan jag minnes honom från min ungdom, började med och skulle återkomma till, nämligen hans stora studentkör. Af allt, hvad han skänkt vårt lands ungdom, äro de det högsta, det bästa och

Fot. Axel Larsson, Göteborg.

GUNNAR WENNERBERG. GÖTEBORG 1891.

nade »Trummarschen», ägnade den fallne för en äldre generation bekanta, lindrigt ändrade orden:

»Fy!! — och undan med det liket!
Platsen måste sopas ren» ...

Därmed ledes min tanke ännu en gång till det, som jag i denna anspråks-

det längst bestående. »Frihet bor i Norden», som 1848 ljöd som en Gjallarhornslåt, förefaller nu vid sekelslutet måhända en smula chauvinistisk och är därför bortlagd, hvilket synes mig vara skada. Däremot fortlefva ännu de mindre eldfångda: »Framåt, framåt på ljusets bana»

och »Hur länge skall i nordn den döda fred bestå?», ehuru den senare också torde ha lefvat ut sin tid af uppbrusning. Ett par af de förnämligare äro: »Bjöd så i Thule en konungased» och »Så contigit in Lenom», en ypperlig tondikt till rimkrönikans humoristiska ord. Men så kommer en särskild grupp af körer till Nyboms ord, nämligen »Stå stark, du ljusets riddarvakt!», som är och blifver det fullödiga uttrycket för svenska studenter, som lifligt och sundt älska sitt fosterland; och »Trummarschen» — okänd för nutidens ungdom — som på 1850-talet under Oscar Arpis ledning var ett bravurstycke för Uppsalasången, hvilket nog i vissa delar af texten var rent af litet löjligt i sin stridsmålning, men som, utfördt med Arpis brio, var oemotståndligt medryckande.

Höjdpunkten nådde Wennerberg i denna för honom egendomliga art af tondiktning genom hymnen: »O Gud, som styrer folkens öden», hvars tredje repris, där basarna taga melodien, som i djupet går till låga ess och förkunnar, att vår gamla frihet är »starkare än Sveaborg», under det öfverstämmorna ackompanjera, aldrig förfelar sin verkan äfven på mindre musikaliska människor; — samt genom den härliga sången: »Hör oss, Svea, moder åt oss alla!», som var med i Paris under Arpi 1867 och då bidrog till uppsaliensarnes seger i sångartäflingen samt sedan dess varit som ett slags folksång, utförd vid alla betydande fosterländska högtider.

I dessa sånger har Gunnar Wennerbergs Musa stigit högst: hon har med små medel åstadkommit den största och bästa verkan; hon har skapat sånger, som först blifvit ungdomens och sedan hela folkets egendom. Och dock hafva dessa sånger, likasom allt inom konstens värld, som skall bli starkt och lefvande,

haft en rent lokal utgångspunkt. Wennerberg är såsom ungdomens känslotolk framför allt uppsaliensare, likasom Bellman var stockholmare. I Lund hade han troligen icke blifvit det han nu blef. Lund har sina traditioner och sin Otto Lindblad, hvars älskliga sångmö, besläktad med det närliggande danska landets kynne, har sin sfär för sig, hvilken också berört det fosterländska, men på ett helt annat, mera mjukt, målande, behagfullt sätt. Wennerberg har däremot gifvit uttryck åt det allvarliga, ibland äfven sträfva patos, som tillhör mellersta och norra Sverige och såsom sin medelpunkt haft Uppsala, dit hela det öfre Sveriges ungdom i århundraden samlats, ett patos som är kännetecknande för det gammalsvenska folklynnnet. Däraf beror nog också till stor del hans framgång och popularitet.

Hvad än eftervärlden må komma att säga om hans större musikverk, hans religiösa körer, hans oratorier och »Stabat mater», skall man dock alltid, enligt min tro, finna hans mest personliga verk som skapande tonsättare och skald ligga i det uttryck, han gifvit åt ungdomshumorn och i den lyftning han skänkt åt ungdomens lyriska svärmeri samt framför allt åt dess fosterländska känslor genom detta svenska patos, som fyller hans väldiga körer. Då jag haft den lyckan att vara med om dessa yttlingars första framträdande och sedan deltagit i deras odling och utveckling i ynglingakretsarne ända till sista tider, dristar jag för de gångna sångaregenerationerna i universitetsstaden vid Fyris och i ungdomsminnenas namn hembära åt den vördade tonsättaren och skalden ett hängifvet tack för många oförgätliga stunder af glädje och lyftning.

Oktober 1899.